

**Управління освіти і науки
Волинської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради**

І.В. Малашевська, М.М. Лазука

**Розвиток співацьких навичок
у студентів-початківців,
проблеми їх формування**

Методичні рекомендації

Луцьк – 2021

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
(протокол №3 від 11 січня 2021)*

Рецензенти:

Комарук З.В. – Народна артистка України, викладач постановки голосу КЗВО «ЛПК» ВОР;

Ігнатова Л.П. – кандидат мистецтвознавства, доцент, зав. кафедрою історії, теорії мистецтв та виконавства Волинського обласного національного університету імені Лесі Українки

Розвиток співацьких навичок у студентів-початківців, проблеми їх формування: *методичні рекомендації для студентів ОПС фаховий молодший бакалавр* / упор. Малашевська І.В., Лазука М.М. – Луцьк : Терен, 2021. – 28 с.

Навчальне видання містить теми, які сприятимуть забезпеченню теоретичної і практичної готовності студентів до виконавської діяльності, буде корисним для студентів освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

ЗМІСТ

Розвиток співацьких навичок у студентів-початківців,
проблеми їх формування 4

Розспівки.

Вправа № 1	12
Вправа № 2	14
Вправа № 3	16
Вправа № 4	18
Вправа № 5	20
Вправа № 6	22
Вправа № 7	24

Список використаної літератури 26

Розвиток співацьких навичок у студентів-початківців, проблеми їх формування

Процес формування майбутнього співака дуже складний, ретельний, індивідуальний та потребує постійного вдосконалення. Викладач-вокаліст багато часу приділяє формуванню правильних співацьких навичок. Цій проблемі присвячено праці таких відомих учених, як Л.Б. Дмитрієв, М.Г. Менабені, В.П. Морозов та ін.

Для формування та розвитку голосу співака потрібен досить тривалий період часу. Навчаючись у вищому навчальному закладі, студент-вокаліст набуває таких знань і вмінь, які дають йому можливість професійно працювати в обраній галузі мистецтва.

Окрім загальних знань, студент-вокаліст набуває майстерності на індивідуальних заняттях з постановки голосу. Саме під час занять остаточно формується голос: навички та вміння, індивідуальність та смак майбутнього вчителя музики тощо.

Проблема розвитку й засвоєння правильних навичок завжди стояла перед вчителем музики, викладачами вокалу, хормейстерами, співаками-початківцями й була найголовнішою. Можливість реалізувати себе на професійній сцені, а також довголіття співацького голосу залежить від того, наскільки правильно були сформовані навички співу.

Формування співацьких навичок починається вже з першого курсу навчання співу. Основним у формуванні цих навичок, створення внутрішнього образу, що регулюється, уявлення про звук, який потрібно буде проспівати. Важливого значення при цьому набувають такі чинники:

Перш за все, це – ідеал, якого прагне студент-співак, ідеал, який вихований попереднім вокальним досвідом. Тобто, кожен початківець орієнтується на улюблених спі-

ваків, яких він, як правило, намагається наслідувати. Зауваження, показ та інші педагогічні прийоми, необхідні для того, щоб викликати потрібне звукове уявлення, завжди сприймаються через призму власного міркування про прекрасне звучання, до якого учень інстинктивно прагне. Перше завдання педагога – переконати учня в правильності вимог, щоб вплинути на вірне звукове уявлення. Тому необхідна повна довіра до педагога, особливо на ранніх етапах, поки слух учня ще недостатньо розвинутий для самоконтролю над звучанням і його внутрішній вокальний образ ще не відповідає дійсному звучанню голосу. Процес утворення рухових навичок умовно поділяють на три етапи.

Перший етап – знаходження правильної співацької роботи голосового апарату, правильного звукоутворення на деяких голосних і на обмеженій ділянці діапазону голосу.

Другий етап – зберігання й уточнення цих навичок, засвоєння різних видів звуковедення, перенесення правильних принципів роботи голосового апарату на весь діапазон.

Третій етап – автоматизація, шліфування й знаходження багаточисельних варіантів роботи. Це – етап доведення правильного звукоутворення й звуковедення до автоматизму, повного «звільнення» голосового апарату й можливості варіювання голосом у межах правильного звучання, тобто розвитку нюансування.

Навчання співу починається з пояснень: як брати дихання, атакувати звук, підтримувати звучання, яке виникло тощо. В учня вже є певний досвід або уявлення про те, що йому належить виконати. Усі ці складові необхідні у формуванні правильного звукового образу. Оскільки в цей період у співака-початківця самоконтроль розвинутий недостатньо (м'язові, вібраційні та інші зворотні зв'язки), особливо великого значення має пояснення та звукові подразники під час показу педагогом.

На етапі уточнення, поряд зі словесними й звуковими подразниками, значну роль відіграє руховий аналізатор та інші органи відчуттів. На етапі вдосконалення на перше місце висувається руховий аналізатор. Відомо, що досвідчений співак за м'язовими відчуттями може легко визначити висоту проспіваного звуку, а за вібраційними (резонаторними) – оцінити його темброву якість [1].

Зупинимось окремо на етапах утворення співацької рухової навички й відмітимо ті характерні риси, які повинні визначити раціональну методику їх вироблення.

Перший етап охоплює такий період занять: від спроб здійснити звукове завдання до його правильного виконання, тобто до відносно злагодженої роботи органів голосового апарату. Як і в інших випадках, спочатку все стає вельми недосконалим, приблизним, незручним внаслідок не скоординованої роботи органів та груп м'язів. Це пояснюється тим, що для виконання руху залучаються ті м'язи, які не повинні брати в ньому участь, але органи голосового апарату, які ще не керовані, ще не встигли пристосуватися для нової функції.

Характерні риси цього етапу: зайві рухи, недостатнє узгодження. Намагаючись виконати одну деталь, учень не уважний до інших (наприклад, слідкуючи за диханням, він забуває опустити нижню щелепу тощо). Перший етап є одним з найбільш відповідальних, тому що неправильно сформовані навички при повторюванні зміцнюються, входять у стереотип, від них важко позбавитись у подальшому. Такі експерименти завжди складні для нервової системи.

Більшість студентів-першокурсників приходять до навчального закладу зі сформованими вокальними навичками. Вони навчались у гуртках (вокалу, співали в ансамблях, хорах тощо). Як показує практика, більшість з них потребує вдосконалення навичок, а часом й повних змін. Склад-

ність полягає у тому, що вони іноді не розуміють чому їм дають полегшений репертуар, приділяють багато часу розспівкам та вокалізам. І тільки через деякий час приходиться розуміння: чому викладач зробив так, а не інакше. Саме тому навчити легше, ніж перевчити. Вибираючи вправи, оцінюючи ступінь їх складності, необхідно усвідомлювати чи учень є достатньо підготовленим для їх виконання, наскільки він є розвинутим у вокально-технічному відношенні. Якщо виконання завдання потребує такого розвитку слуху й вокально-технічного досвіду, якого на цьому етапі в учня немає, це може привезти до неправильної роботи голосового апарату, до формування інших стереотипів з відповідно іншими звуковими результатами, наприклад, до звички співати форсованим звуком.

В результаті цього відбувається іррадіація процесу збудження, тому що зусилля стають надмірними «на допомогу» приходять інші м'язи. При повторюванні ці зайві рухи й надмірне напруження закріплюються, голос, який красиво звучав, починає звучати форсовано.

Функціональні можливості нервової системи поступово підвищуються, у результаті систематичного тренування досягається необхідний рух або звучання. Неправильно засвоєна й закріплена координація, як уже було зазначено, залишається стійкою.

Отже, використання тієї чи іншої вправи, вокального твору, повинно виходити із чіткого уявлення про попередній вокально-руховий досвід: набуті вміння та подальші перспективи учня.

Кожен наступний етап повинен бути важчим за попередній та базуватися на ньому. Кожне завдання із звуковедення повинно бути більш ускладненим або новим варіантом того, що учень уже вмів робити: одні рухи готують інші. За умов правильної послідовності вправ, виконання складнішого завдання відбувається через низку підготовчих рухів [2].

Для правильного звукоутворення зазвичай великий обсяг має робота над окремими ланками співацького акту. У вигляді окремих м'язових прийомів засвоюється, наприклад – уміння вдихнути, відкрити рота, зробити позіхання, покласти язика тощо. Усі ці часткові рухи, що відпрацьовуються окремо, потім повинні бути об'єднані в цілісну координацію. Це – частини майбутньої загальної навички [3]. Зауважимо, що пошук відразу правильної роботи голосового апарату – нелегке завдання й потребує достатньо довгого часу.

Для цього є доцільним, розподіл роботи досягнення необхідного звучання на частини, але тільки робити це слід вельми обережно та уміло. Завжди можна виділити й окремо працювати над рухами, що траплялися перед фонацією: як зітхнути, відкрити рота, звільнити глотку, позіхнути, опустити гортань та ін., тобто над моментами, які педагог вважає суттєвими.

Із загального комплексу рухів при звукоутворенні, чіткому виділенню підлягає момент атаки звуку. Коли звук узято, легко проконтролювати його за допомогою слухових, резонаторних, дихальних та інших відчуттів. Більш дрібний розподіл вокальних рухів навряд чи має сенс і можливий лише на короткий момент. Робота над частинами не повинна переходити в самоціль [4]. Так, деякі педагоги, наприклад, надаючи ізольовані вправи для дихання, вважають, що таким чином розвинуть співацьке дихання. Вокальна робота повинна, вірогідно, раніше пов'язуватися із загальною координацією, тобто із співом. На початку засвоєння будь-якої нової навички не рекомендується робити великі перерви в заняттях. Тому що сліди від роботи голосового апарату в нервовій системі (як у рухівному аналізаторі, так і в слуховому та вібраційному тощо) ще є свіжими, і їх необхідно часто підкріплювати. Однак виконувати підряд багато разів одну й ту ж вокальну вправу не

слід – це призводить до перевтоми. Краще, повторивши її кілька разів, повернутися до неї наступного заняття.

Наступний етап формування вокальних навичок – **фаза уточнення**. Основні координації вже знайдені, але протікають ще недостатньо чисто, на обмеженій ділянці діапазону, не на всіх голосних, не втілюються в слові. Виконання їх потребує уваги співака. На цьому етапі співак уміє правильно розподіляти зусилля (при мінімальній витраті енергії) до утворення найкращих акустичних якостей, що відповідають звучанню гарно поставленого голосу [4]. Ті, хто не має від природи поставленого співацького голосу й хто приходив до результату шляхом використання вправ, знають, що це суттєвий етап, при якому виникають відчуття, що сили витрачається менше, а голос звучить більш гучно й краще керується.

Основною характеристикою цього етапу є розвиток знайденого зв'язку -диференційованого гальмування, завдяки якому гальмується все, що заважає правильному співацькому процесу. Особливу увагу слід звернути на другорядні рухи й на зберігання сформованих навичок у різних музичних текстових ситуаціях [5]. На цьому етапі потрібні постійні вказівки педагога, досягнення правильності звучання, засвоєння прийомів, якими слід користуватися, щоб уникнути й загальмувати напруження.

Усі недоліки виконання не можна усунути відразу, тому учень повинен слідкувати за одним-двома елементами, не більше, і лише потім переходити до нового завдання. Дуже важливо послідовно й поступово вести більш тонку обробку навички. У цей період, коли вимикаються зайві рухи, учень раптом починає співати гірше; тут необхідна велика перерва між заняттями; молоді зв'язки зникнуть, а міцно вироблені координації залишаться. Раціонально – відкласти на якийсь час твір або вправу, переключитись на дещо інше, де якість співацької функції не порушиться. Досить

часто порушується процес формування правильних навичок, цьому заважає минула помилкова навичка. Так буває, що співак не може побороти в собі відчуття страху, обережності у зв'язку з внутрішніми слуховими відчуттями, які змінились. Йому здається, що у новій манері голос «не звучить», а дихання «не оперте», що його не буде чути в залі та інше. Довіра до педагога, оцінка з боку друзів, запис власного голосу- усе це засоби боротьби зі страхом та невпевненістю.

На практиці ми стикаємось з тим, що ті вправи або вокальні твори, над якими працювали в цей період в окремих випадках, так і залишилися з набором старих, не дуже якісних навичок. У таких випадках ці вправи або вокальні твори мають бути виключені з роботи.

Етап закріплення рухових навичок та їх автоматизація – це засвоєння динамічних стереотипів у корі головного мозку. У цій фазі навички виконуються легко, злагоджено, вільно, не вимагаючи великої уваги. Голос має всі якості, звучить рівно й вільно на всьому діапазоні, дозволяючи спокійно переносити основну увагу на виконання. У таких випадках зазвичай кажуть – «Голос влаштувався».

Автоматизм дозволяє проявитися варіантами таких навичок, що й складає основу різних нюансів. Взагалі, майстерність співу характеризується варіативністю, що вимагає вирішення художньої виконавської задачі. Співак, так би мовити «грає» голосом, не виходячи за межі професійного звучання. На ранній етапах доводиться миритися з деякою одноплановістю звучання, зі скромністю динамічних і тембрових нюансів, вимогами виразності слова. Оскільки у фазі, що розглядається, увага майже цілком може бути перенесеною на виконавські задачі, педагог для занять може використовувати більш складний музичний матеріал, що містить різноманітні типи голосоведення та більш насиченіший емоційно-смысловий зміст. Музично-виконав-

ські вимоги змусять студента знаходити необхідні варіанти навичок, що призводить до розвитку та покращення динамічних і тембрових можливостей голосу.

Таким чином, набуття співацьких навичок – одне з найголовніших завдань, яке стоїть перед майбутнім вчителем музики. Від засвоєння навичок залежить його професійна майстерність, творча зрілість та майбутнє.

Розспівки

№ 1. Співати закритим ротом. Короткий вдих через ніс.

Andante

Musical score for measures 1-4. The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line features a melodic phrase starting with a quarter rest, followed by a quarter note, and then a half note. The piano accompaniment provides harmonic support with chords and moving lines in both hands. The key signature has three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 4/4.

Musical score for measures 5-8. The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line continues the melodic phrase with a quarter note, a quarter rest, and a half note. The piano accompaniment continues with harmonic support. The key signature changes to two sharps (F#, C#) and the time signature remains 4/4.

Musical score for measures 9-13. The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line features a melodic phrase starting with a quarter rest, followed by a quarter note, and then a half note. The piano accompaniment provides harmonic support. The key signature changes to one sharp (F#) and the time signature remains 4/4.

Musical score for measures 14-17. The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line features a melodic phrase starting with a quarter rest, followed by a quarter note, and then a half note. The piano accompaniment provides harmonic support. The key signature changes to no sharps or flats and the time signature remains 4/4.

Musical score for measures 18-20. The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line features a melodic phrase starting with a quarter rest, followed by a quarter note, and then a half note. The piano accompaniment provides harmonic support. The key signature changes to one flat (Bb) and the time signature remains 4/4.

Musical score for measures 21-24. The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line features a melodic phrase starting with a quarter rest, followed by a quarter note, and then a half note. The piano accompaniment provides harmonic support. The key signature changes to two flats (Bb, Eb) and the time signature remains 4/4.

№ 2. Слідкувати за чіткою артикуляцією.

Andante

За-зо-зі-зе - зу   За-зо-зі-зе - зу

5

За-зо-зі-зе - зу   За-зо-зі-зе - зу   За-зо-зі-зе -

10

зу   За-зо-зі-зе - зу   За-зо-зі-зе - зу

15

За-зо-зі-зе - зу   За-зо-зі-зе - зу   За-зо-зі-зе -

20

зу   За-зо-зі-зе - зу   За-зо-зі-зе - зу

№ 3. Слідкувати, щоб при русі мелодії вниз, всі звуки були у високій позиції.

Andante

Musical score for measures 1-3. The piece is in 4/4 time with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). The melody consists of eighth-note triplets. The lyrics are "3а-а-а, 3о-о-о, 3е-е-е" repeated twice.

Musical score for measures 4-6. The melody continues with eighth-note triplets. The lyrics are "3а-а-а, 3о-о-о, 3е-е-е" repeated twice.

Musical score for measures 7-9. The melody continues with eighth-note triplets. The lyrics are "3а-а-а, 3о-о-о, 3е-е-е" repeated twice.

Musical score for measures 10-11. The melody continues with eighth-note triplets. The lyrics are "3а-а-а, 3о-о-о, 3е-е-е" repeated twice.

Musical score for measures 12-14. The melody continues with eighth-note triplets. The lyrics are "3а-а-а, 3о-о-о, 3е-е-е" repeated twice.

Musical score for measures 15-17. The melody continues with eighth-note triplets. The lyrics are "3а-а-а, 3о-о-о, 3е-е-е" repeated twice.

№ 4. Короткий вдих носом. Слідкувати, щоб м'язи обличчя та шиї не затискалися.

Andante

Музична партитура для перших чотирьох тактів. Темп позначено як **Andante**. Музика виконана в 4/4 ритмі з ключем F#m. Верхній голосний стелаж виконує ритмічний рисунок з нотами G4, A4, B4, C5, підкріплений підголосками **брр**. Нижній голосний стелаж складається з акордів та окремих нот.

Музична партитура для тактів 5-8. Ритмічний рисунок з нотами G4, A4, B4, C5 та підголосками **брр** продовжується. Нижній голосний стелаж змінює акорди.

Музична партитура для тактів 9-12. Ритмічний рисунок з нотами G4, A4, B4, C5 та підголосками **брр** продовжується. Нижній голосний стелаж змінює акорди.

Музична партитура для тактів 13-16. Ритмічний рисунок з нотами G4, A4, B4, C5 та підголосками **брр** продовжується. Нижній голосний стелаж змінює акорди.

Музична партитура для тактів 17-20. Ритмічний рисунок з нотами G4, A4, B4, C5 та підголосками **брр** продовжується. Нижній голосний стелаж змінює акорди.

Музична партитура для тактів 21-24. Ритмічний рисунок з нотами G4, A4, B4, C5 та підголосками **брр** продовжується. Нижній голосний стелаж змінює акорди.

Музична партитура для тактів 25-28. Ритмічний рисунок з нотами G4, A4, B4, C5 та підголосками **брр** продовжується. Нижній голосний стелаж змінює акорди.

№ 5. Слідкувати, щоб звук був дзвінким та гострим, а склад "зі" не був пласким.

Andante

3o zi 3o zi 3o 3o zi 3o zi

3o 3o zi 3o zi 3o 3o zi 3o zi

3o 3o zi 3o zi 3o 3o zi 3o zi

3o 3o zi 3o zi 3o 3o zi 3o zi

3o 3o zi 3o zi

3o L zi 3o zi 3oM

№ 6. Короткий вдих носом, привітний вираз обличчя. Звук дзвінкий, зібраний, гострий.

Allegro

30-0-0-0-0-0-0

30-0-0-0-0-0-0

Musical score for measures 1-3. The piece is in 4/4 time with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). The tempo is marked 'Allegro'. The score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts with a whole rest, followed by quarter notes G4, A4, B4, and C5. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a bass line with chords in the left hand.

4

30-0-0-0-0-0-0

30-0-0-0-0-0-0

Musical score for measures 4-5. The vocal line continues with quarter notes D5, E5, F#5, and G5. The piano accompaniment maintains the eighth-note pattern.

8

30-0-0-0-0-0-0

30-0-0-0-0-0-0

Musical score for measures 6-7. The vocal line continues with quarter notes A5, B5, C6, and B5. The piano accompaniment continues with the eighth-note pattern.

13

30-0-0-0-0-0-0

30-0-0-0-0-0-0

Musical score for measures 10-11. The vocal line continues with quarter notes A5, B5, C6, and B5. The piano accompaniment continues with the eighth-note pattern.

17

30-0-0-0-0-0-0

30-0-0-0-0-0-0

Musical score for measures 12-13. The vocal line continues with quarter notes A5, B5, C6, and B5. The piano accompaniment continues with the eighth-note pattern.

21

30-0-0-0-0-0-0

30-0-0-0-0-0-0

Musical score for measures 14-15. The vocal line continues with quarter notes A5, B5, C6, and B5. The piano accompaniment continues with the eighth-note pattern.

24

30-0-0-0-0-0-0

30-0-0-0-0-0-0

Musical score for measures 16-17. The vocal line continues with quarter notes A5, B5, C6, and B5. The piano accompaniment continues with the eighth-note pattern.

№ 7. Висока позиція зберігається до кінця поспівки. Слідкувати щоб "і" не було пласким, а "а" не було глибоким.

Andante

Vi - a - ri - a - vi - a - ri - a - ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a -

ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a - ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a -

ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a - ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a -

ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a - ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a -

ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a -

ма ви - a - ri - a - vi - a - ri - a - ма

Список використаної літератури:

1. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики /М.: Музыка, 2007. 368с.
  2. Люш Д.В. Развитие и сохранение певческого голоса /К.: Муз. Україна, 1988. 206 с.
  3. Менабени Л.Г. Методика обучения сольному пению : учеб. Пособие / М.: Просвещение, 1987. 96 с.
  4. Назаренко И.К. Искусство пения / М.: Музыка, 1968. 622 с.
- Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // в 2-х т. Т.1. М.: Педагогика. 1947. 222с.

Навчально-методичне видання

І. В.Малашевська, М. М. Лазука

**Розвиток співацьких навичок
у студентів-початківців, проблеми їх формування**

Методичні рекомендації

В авторській редакції

Формат 60x84/16. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Об'єм – 1,63 ум. друк. арк.
Наклад 100 прим.

Видавництво “Терен”
43025, м. Луцьк, вул. Гаврилюка, 14
Тел.: 050-2956548, 096-5880970
teren.lutsk@gmail.com

Свідоцтво Державного комітету телебачення
і радіомовлення України
ДК № 1508 від 26.09.2003 р.

Віддруковано ПП “Терен”

Розвиток співацьких навичок у студентів-початківців, проблеми їх формування: методичні рекомендації для студентів ОПС фаховий молодший бакалавр / упор. Малашевська І.В., Лазука М.М. – Луцьк : Терен, 2021. – 28 с.

Навчальне видання містить теми, які сприятимуть забезпеченню теоретичної і практичної готовності студентів до виконавської діяльності, буде корисним для студентів освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

УДК 784.9(083.13) (477.82)
Р 64